

PESTPROTOCOL

2023-2024

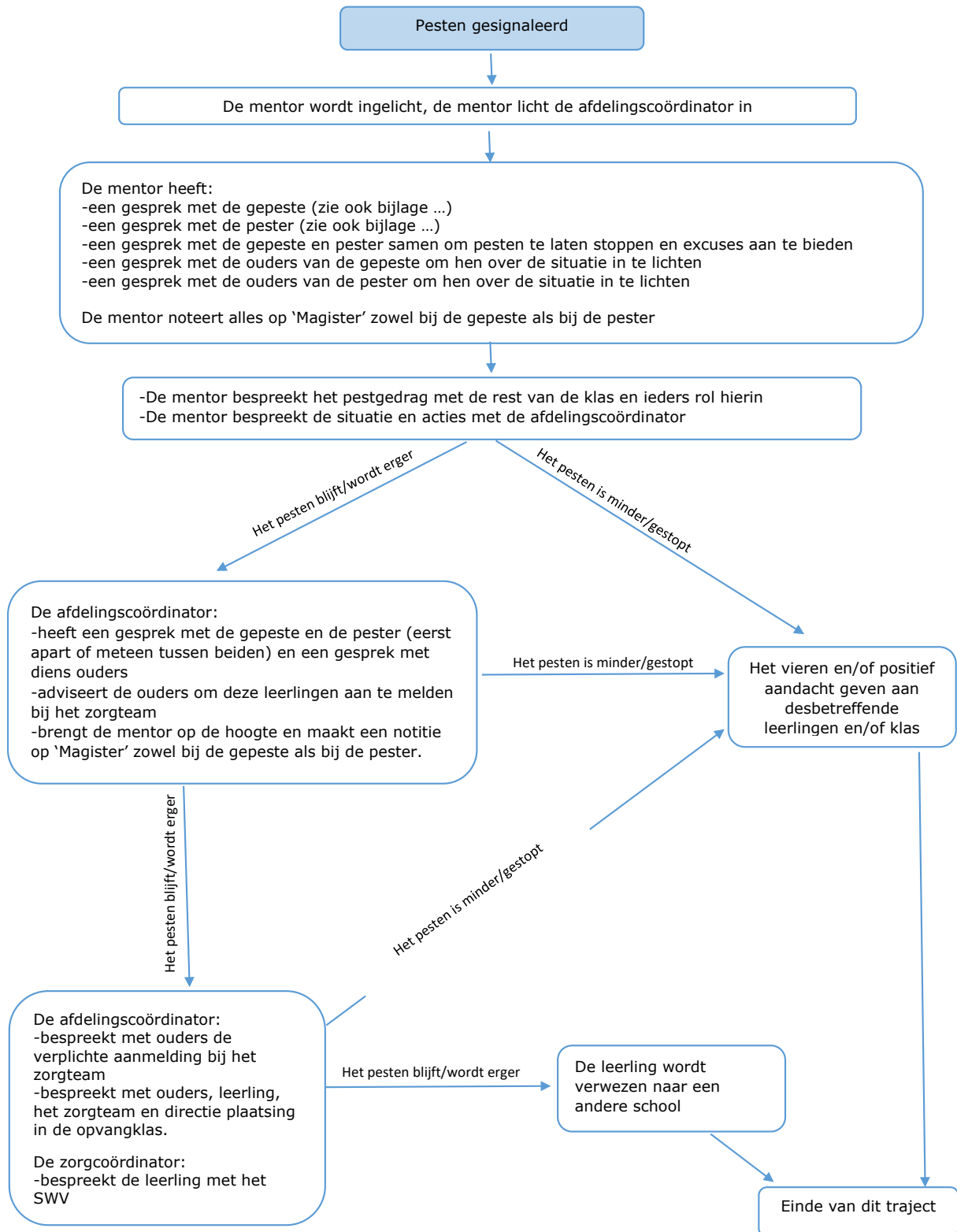
Inhoudsopgave

Stroomdiagram	4
Voorwoord	5
Pesten	6
Wat is pesten?.....	6
Hoe wordt er gepest?	7
Betrokkenen	8
De gepeste leerling	8
De pester	8
De meelopers en andere leerlingen	9
Aanpak	10
Uitgangspunten.....	10
Preventieve maatregelen.....	10
De vijfsporenaanpak	11
Taakverdeling	13
A. De mentor.....	13
B. De afdelingscoördinator	13
C. De vakdocenten en onderwijs ondersteunend personeel (OOP)	14
D. Het zorgteam	14
Stappenplan pesten	15
Fase 1 Preventieve fase.....	15
Fase 2 Signalering en aanpak	15
Fase 3 Buiten de les plaatsing	15
Fase 4 Plaatsing in de opvangklas	15
Fase 5 Schoolverwijdering.....	15
Bijlage I: Gedragscode Social Media	16
Bijlage II: Stappenplan cyberpesten	17
Bijlage III: Tips voor leerlingen	18
Bijlage IV: Links voor bruikbare adressen bij cyberpesten	19
Bijlage V - Voorbeeld van een anti-pest-contract	20

Bijlage VI - Diverse rollen bij pesten	21
Bijlage VII - Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling	23
Bijlage VIII - Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest.....	24
Bijlage IX – Pesten, waar kan ik terecht?.....	25
Bijlage X - Adviezen voor ouders/verzorgers.....	26
Bijlage XI - Bronnen voor docenten, leerlingen en ouders/verzorgers	28

Stroomdiagram

Voorwoord

Het Mondial College wil de leerlingen een veilig pedagogisch klimaat en een prettige werksfeer in de klas en op school bieden, een school waarin zij zich op een prettige en positieve wijze kunnen ontwikkelen.

Een belangrijk aspect voor ons onderwijs is de wijze waarop we omgaan met verschillen. Op onze school is er sprake van veel diversiteit en één van onze basisregels: 'Iedereen is anders en dat mag', past hier goed bij.

Pesten wordt op Mondial College als ongewenst gedrag gezien en dus wordt er bij signalering van pestgedrag hier acties op ondernomen.

In dit protocol is vastgelegd hoe wij pestgedrag van kinderen aanpakken. Via dit protocol wil de school alle betrokkenen (docenten, ondersteunend personeel, leerlingen, ouders en alle andere betrokkenen) op de ernst van pesten wijzen en daarnaast zowel handreikingen geven om te werken aan een veilige school als een stappenplan bieden bij pestgedrag. Wij stellen ons tot doel pestgedrag te erkennen en herkennen en ondernemen actie ter voorkoming en aanpak pestgedrag. Dit protocol is een leidraad voor alle betrokkenen; het kan zijn dat er individuele afwijkingen en/of aanpassingen van dit protocol passend zijn.

Dit protocol is tot stand gekomen m.b.v. diverse protocollen, waaronder het pestprotocol (januari 2006) van de Alliantie Voortgezet Onderwijs voor Nijmegen en het Land van Maas en Waal, waaronder de school ressorteert.

Nijmegen, schooljaar 2023-2024

Pesten

Wat is pesten?

Plagen en pesten, wat is daar het verschil tussen?

... Plagen is niet fijn, pesten doet pijn...

Iemand op het schoolplein een stevige duw geven kan plagen zijn, maar het kan net zo goed gaan om echt pestgedrag. We spreken over plagen wanneer kinderen min of meer aan elkaar gewaagd zijn en het vertoonde gedrag een uitnodigend karakter heeft om iets terug te doen vanuit een veilige sfeer. Het gaat dan om een prikkelend spelletje dat door geen van de betrokkenen als bedreigend of echt vervelend wordt ervaren. Er is zelfs sprake van een pedagogische waarde: door elkaar uit te dagen leren kinderen goed om te gaan met eigen grenzen. Dat is een vaardigheid die later in hun leven van pas komt bij conflicthantering, waar iedereen in zijn leven mee te maken krijgt.

We spreken van pestgedrag als het slachtoffer zich ongelukkig voelt, omdat hij/zij stelselmatig geconfronteerd wordt met vervelend of agressief gedrag of buitengesloten wordt van de sociale groep. De inzet van het pestgedrag is altijd macht door intimidatie. Bij echt pestgedrag zien we altijd een vaste rolverdeling bij de betrokkenen.

De belangrijkste eigenschappen van pestgedrag zijn het bedreigende, het systematische en het rolvaste karakter. In de richtlijn wordt de volgende definitie van pesten gehanteerd: 'Iemand wordt gepest als hij of zij herhaaldelijk wordt blootgesteld aan negatieve acties van één of meer personen, waarbij er sprake is van een ongelijke balans in sterkte (een asymmetrische machtsverhouding)'.

Pesten is een vorm van geweld en daarmee grensoverschrijdend en zeer bedreigend. Een klimaat waarin gepest wordt, tast iedereen aan. In een klas waar gepest wordt, kunnen alle leerlingen slachtoffer worden. Pestgedrag moet dan ook door iedereen serieus worden genomen.

Het lastige is dat veel pestgedrag zich in het verborgene afspeelt, zodat het moeilijk is om er greep op te krijgen. En zelfs als het pestgedrag wordt opgemerkt, weten leerkrachten en anderen niet altijd hoe ze ermee om kunnen gaan. Docenten en onderwijsondersteunend personeel hebben echter een taak (samen met de ouders en de leerlingen zelf) bij het tegengaan van pesten. Leerlingen moeten weten dat ze hulp kunnen krijgen van volwassenen in de school en hierom durven vragen. Volwassenen dienen oog te hebben voor de signalen van leerlingen. Ze dienen interesse te tonen en te luisteren naar wat de leerlingen te vertellen hebben.

Hoe wordt er gepest?

Er zijn verschillende vormen van pesten; dit kan bijvoorbeeld zijn door direct vervelende dingen te doen of te zeggen tegen een ander of door dit op een afstand te doen zoals bijvoorbeeld cyberpesten (online-pestgedrag), maar alle vormen kunnen zeer kwetsend zijn en zelfs grote negatieve gevolgen hebben.

Voorbeelden van pestgedrag:

Direct pestgedrag: Dit zijn openlijke aanvallen op het slachtoffer die gesplitst kunnen worden in verbaal pesten en fysiek pesten.

- **Verbaal:** Vernederen, schelden, dreigen, belachelijk maken, bijnamen geven, gemene briefjes, uitlachen.
- **Fysiek:** Schoppen, slaan, spugen, trekken, duwen, krabben, aan haren trekken, obscene gebaren, dwingen om bepaalde handelingen te verrichten, isolatie, buitensluiten, spullen afpakken en/of kapot maken, kliederen op boeken, opjagen en achterna lopen, opsluiten, klem rijden of in de val laten lopen.

Indirect pestgedrag (relationeel/emotioneel): Dit zijn aanvallen in de vorm van sociale isolatie.

- Bewust buiten de groep sluiten, roddelen, negeren, persoon voor schut zetten of beledigen, afpersing en voortdurend kritiek uitoefenen.

Cyberpesten/Digitaal pesten: Dit gebeurt via de computer of de (mobiele) telefoon.

- Kwetsende of bedreigende berichten via whatsapp, sms, msn, mail, facebook, snapchat, Instagram (social media) sturen, negatieve berichten rond- of doorsturen over een persoon, opbellen en lastig vallen, beledigende gegevens of foto's van het slachtoffer via internet/telefoon verspreiden, hacken; gegevens stelen of instellingen aanpassen en/of het uit naam van een ander versturen van pest-mail/berichtjes.

Betrokkenen

Bij pesten kun je te maken hebben met diverse rollen. Zo is er sprake van een dader (pester), een slachtoffer (gepeste), maar kan er ook sprake zijn van een meeloper of een andere rol. In de klas worden de diverse rollen besproken (pester, gepeste, meeloper, aanmoediger, buitenstaander en/of een verdediger).

De gepeste leerling

Elk kind of volwassene kan gepest worden. Een kind dat gepest wordt, praat er thuis niet altijd over. Redenen hiervoor kunnen zijn:

- schaamte;
- angst dat de ouders met de school of met de pester gaan praten en dat het pesten dan nog erger wordt;
- het probleem lijkt onoplosbaar;
- het idee dat het niet mag klikken.

Voor alle (volwassen) mensen in de leefomgeving van een leerling is het belangrijk alert te zijn op mogelijke signalen van gepest worden en/of bepaalde kenmerken van de leerling in de gaten houden zodat diegene niet gepest gaat worden:

- Minder assertief, meer teruggetrokken, schuw, angstig en/of passief zijn;
- Soms juist agressief, uitdagend, driftig, impulsief reagerend;
- Net iets anders dan de rest;
- Niet meer naar school willen;
- Niet meer over school vertellen thuis;
- Niet vrolijk en onbezorgd zijn;
- Nooit meer andere kinderen mee naar huis nemen of bij anderen gevraagd worden;
- Slechtere resultaten op school dan vroeger;
- Regelmatig spullen kwijt zijn of met kapotte spullen thuiskomen;
- Regelmatig hoofdpijn of buikpijn hebben;
- Blauwe plekken hebben op ongewone plaatsen;
- Niet willen slapen, vaker wakker worden, bedplassen, nachtmerries hebben;
- De verjaardag niet willen vieren;
- Niet buiten willen spelen;
- Niet alleen een boodschap durven doen;
- Niet meer naar een bepaalde club of vereniging willen gaan;
- Bepaalde kleren niet meer willen dragen;
- Thuis prikkelbaar, boos of verdrietig zijn;
- Zelf blessures scheppen om niet naar school te hoeven.

De pester

Pesters zijn vaak de sterkeren in hun groep. Zij zijn of lijken populair maar zijn dat uiteindelijk niet. Ze dwingen hun populariteit af door stoer en onkwetsbaar gedrag. Van binnen zijn ze vaak onzeker en ze proberen zichzelf groter te maken door een ander kleiner te maken.

Kenmerken en/of signalen van de pester:

- Hoge sociale status, populair; niet perse geliefd;
- Vindt status belangrijker dan affectie;
- Pest kinderen uit groep die er niet toe doet (outgroep);
- Heeft goed door hoe anderen denken en voelen;
- Ziet het verschil tussen goed en kwaad;
- Morele ontkoppeling, vindt pestgedrag gerechtvaardigd;
- Heeft andere gevoelens over pesten: trots op aandacht, minder schuldgevoel;
- Interpreteert andermans gedrag sneller als vijandig;
- De pester zelf ziet zijn machtsspel bedreigd en dat zal hij/zij ten alle tijden proberen te voorkomen;
- De pester is vaak een verbaal sterk kind met weinig tot geen zelfbeheersing;
- Heeft ervaren dat pesten loont.

Het is van belang om ook te kijken waar het gedrag van de pester vandaan komt. Het pestgedrag kan namelijk een aantal dieper liggende oorzaken hebben:

- Een problematische thuissituatie;
- Een vaak gevoelde anonimiteit (ik besta niet); als een pester zich verloren voelt binnen een grote groep, kan hij zich belangrijker maken door een ander omlaag te drukken;
- Het moeten spelen van een niet-passende rol;
- Een voortdurende strijd om de macht in de klas;
- Een niet-democratisch leefmilieu binnen de school; een docent is autoritair en laat op een onprettige wijze blijken dat hij de baas is. Dergelijke spanningen kunnen op een zondebok worden afgereageerd;
- Een gevoel van incompetentie op school (slechte cijfers of een laag niveau);
- Een zwak gevoel van autonomie (te weinig zelfstandigheid en verantwoordelijkheid).

Soms is het zo dat bij een duidelijke aanpak de pesters soms net zo opgelucht zijn als de slachtoffers. Er wordt namelijk ook aandacht besteed aan hun onmacht om normaal met andere kinderen een relatie op te bouwen of naar andere achterliggende oorzaken gekeken waarmee ze geholpen zouden kunnen worden.

De meelopers en andere leerlingen

Pesters krijgen vaak andere kinderen mee, want wie meedoet, loopt zelf de minste kans om slachtoffer te worden. Meelopers zijn leerlingen die incidenteel meedoen met het pesten of van rol wisselen. Dit gebeurt meestal uit angst om zelf in de slachtofferrol terecht te komen, maar het kan ook zo zijn dat meelopers stoer gedrag wel interessant vinden en dat ze denken in populariteit mee te liften met de pester. Verder kunnen leerlingen meelopen uit angst vrienden of vriendinnen te verliezen.

De meeste leerlingen houden zich afzijdig als er wordt gepest. Ze voelen zich wel vaak schuldig over het feit dat ze niet in de bres springen voor het slachtoffer of hulp inschakelen.

Aanpak

Pesten is onacceptabel en vraagt om een duidelijke en krachtige reactie vanuit de school. De grote vraag is hoe dat het beste kan en vooral ook hoe we dat als team het beste kunnen aanpakken. Het pestprotocol vormt de verklaring van de vertegenwoordiging van de school en de ouders waarin is vastgelegd dat we pestgedrag op school niet accepteren en volgens een vooraf bepaalde handelwijze gaan aanpakken.

Uitgangspunten

Een pest-protocol kan alleen functioneren als aan bepaalde voorwaarden is voldaan:

1. Pesten moet als een probleem worden gezien door alle direct betrokken partijen: leerkrachten, onderwijsondersteunend personeel, ouders en leerlingen;
2. De school is actief in het scheppen van een veilig, pedagogisch klimaat waarbinnen pesten als onacceptabel gedrag wordt ervaren;
3. Docenten en onderwijsondersteunend personeel moeten pesten kunnen signaleren en vervolgens duidelijk stelling nemen tegen het pesten;
4. De school dient te beschikken over een directe aanpak wanneer het pesten de kop opsteekt (het pestprotocol);
5. De school biedt preventieve (les)activiteiten aan.

Preventieve maatregelen

- Op onze school werken we preventief aan het voorkomen en aanpakken van pestgedrag;
- Elke mentor houdt o.a. groeps gesprekken, hebben aandacht voor de groeps sfeer en het functioneren van individuele leerlingen in de groep. De mentor maakt afspraken met de klas en zorgt ervoor dat deze afspraken nagekomen worden. Het onderling plagen en pesten wordt hierbij genoemd en onderscheiden. Tevens bespreekt de mentor in zijn klas de gedragscode 'Social media' (zie bijlage 1). Ook wordt duidelijk gesteld dat pesten altijd gemeld moet worden en niet als klikken maar als hulp bieden of vragen wordt beschouwd;
- In het 1e leerjaar wordt aandacht besteed aan pesten in één of meerdere mentorlessen. De leerlingen ondertekenen aan het eind van deze les(sen) een aantal samen gemaakte afspraken (klassenregels). De mentoren van de 2e-, 3e- en 4e jaars-leerlingen bespreken ook de klassenregels en indien nodig kunnen zij extra lessen omtrent pesten geven;
- Indien een mentor of docent daartoe aanleiding ziet, besteedt hij expliciet aandacht aan pestgedrag in een groeps gesprek. Hierbij worden alle rollen die betrokken zijn bij het pestgedrag besproken (bijlage 6);
- Bij de te maken afspraken kan er gebruik worden gemaakt van een anti-pest-contract: een voorbeeld hiervan is te vinden in bijlage 5;
- Van de gesprekken rond pesten worden aantekeningen gemaakt, die door de mentor, docent en/of afdelingscoördinator op 'Magister' bij zowel de pester als het slachtoffer worden gezet.

De vijfsporenaanpak

Mochten er ondanks de preventieve maatregelen er toch sprake zijn van pestgedrag dan worden er verdere maatregelen ondernomen, waaronder de vijfsporenaanpak (wordt ook beschreven in het Nationaal onderwijsprotocol). Deze aanpak houdt in:

1. De algemene verantwoordelijkheid van de school
  - De school zorgt dat de directie, de mentoren en de docenten voldoende informatie hebben over het pesten in het algemeen en het aanpakken van pesten door o.a. dit pestprotocol en het stroomdiagram makkelijk inzichtelijk te maken (o.a. op de website);
  - De school werkt aan een goed beleid rond pesten, zodat de veiligheid van leerlingen binnen de school zo optimaal mogelijk is door o.a. dit onderwerp regelmatig terug te laten komen tijdens teamvergaderingen en door regelmatig gesprekken met de mentorklas en leerlingen te hebben.
2. Het bieden van steun aan de jongere die gepest wordt
  - Het probleem wordt serieus genomen;
  - Er wordt uitgezocht wat er precies gebeurt;
  - Er wordt overlegd over mogelijke oplossingen;
  - Er wordt verteld dat de ouders van zowel de gepeste als de pester ingelicht worden;
  - Het aanbieden van hulp door de mentor en de afdelingscoördinatoren in samenwerking met het zorgteam of een externe instantie.
3. Het bieden van steun aan de pester
  - Het bespreken van de jongere met zijn gedrag en de gevolgen hiervan voor de pester;
  - De achterliggende oorzaken boven tafel proberen te krijgen;
  - Het kind helpen om op een positieve manier relaties op te bouwen en te onderhouden met andere kinderen;
  - Het kind helpen om zich aan de regels en afspraken te houden;
  - Vertel het kind dat de ouders dan de pester als de gepeste worden ingelicht;
  - Zorgen dat het kind zich veilig voelt: uitleggen wat jij als leerkracht gaat doen om het pesten te stoppen;
  - Stel grenzen en verbind daar consequenties aan zowel positief als negatief;
  - Het aanbieden van hulp door de mentor en de afdelingscoördinatoren in samenwerking met het zorgteam of een externe instantie.
4. Het betrekken van de middengroep bij het probleem
  - De mentor bespreekt met de klas het pesten en bespreekt de diverse rollen en het aandeel van alle leerlingen hierin;
  - Er wordt gesproken over mogelijke oplossingen en wat de klas kan bijdragen aan een verbetering van de situatie;
  - Er wordt gezamenlijk gewerkt aan oplossingen, waarbij ze zelf een actieve rol hebben.

5. Het bieden van steun aan de ouders

- Ouders die zich zorgen maken over pesten worden serieus genomen en gesteund;
- De school werkt samen met de ouders om het pesten aan te pakken;
- De school geeft adviezen aan de ouders in het omgaan met hun gepeste of pestende kind;
- De school verwijst de ouders zo nodig naar deskundige hulpverleners.

De ouders van leerlingen die gepest worden, hebben er soms moeite mee, dat hun kind misschien ook een aandeel in dit gebeuren kan hebben. Het kan zijn dat een kind minder sociaal reageert, er anders uitziet, niet weet hoe hij/zij op de juiste manier contact kan maken of minder weerbaar is. Het kan ook zo zijn dat de ouders niet altijd de juiste informatie hebben. Het pesten moet in ieder geval gestopt worden. Echter een gepest kind wil zich niet alleen veilig voelen op school; het wil ook geaccepteerd worden. Het verlangt ernaar om zich prettig en zelfverzekerder te voelen. Daar kan begeleiding of een training aan bijdragen.

Taakverdeling

Naast het toepassen van de vijfsporenaanpak moet het duidelijk zijn wie wat doet. Zo legt het initiatief, de taak en verantwoordelijkheid in eerste instantie bij de docenten en mentoren. Mocht er meer ondersteuning nodig zijn dan wordt de afdelingscoördinator ingeschakeld.

A. De mentor

1. Wanneer het pesten plaatsvindt in klassenverband, praat de mentor eerst met de gepeste en later met de pester apart. Een leidraad voor deze gesprekken is te vinden in bijlage 3 en 4. Vervolgens organiseert de mentor een gesprek tussen beide leerlingen en probeert tot goede afspraken te komen. Bij klas-overstijgende situaties overleggen desbetreffende mentoren met elkaar en spreken samen het plan van aanpak, uitvoering en de vervolgspraken af;
2. De mentor bespreekt direct het vervolgtraject indien het pesten zich herhaalt;
3. De mentor praat met de klas. Dit is belangrijk in verband met de het herstellen van de groepssfeer en om te benadrukken welke verantwoordelijkheid ieder groepslid heeft;
4. Indien het probleem zich herhaalt, meldt de mentor het gedrag aan de afdelingscoördinator van de leerling(en). Hij overhandigt de afdelingscoördinator het dossier met daarin de gebeurtenissen en de afspraken die zijn gemaakt;
5. De mentor ligt alle betrokkenen ouders in over de situatie en de gemaakte afspraken;
6. Wanneer het pestgedrag is gestopt viert de mentor met de klas deze overwinning.

B. De afdelingscoördinator

1. De afdelingscoördinator neemt de rol van de mentor over, bij het niet stoppen of verminderen van het pestgedrag;
2. De afdelingscoördinator heeft zo nodig een gesprek met de gepeste en de pester apart of organiseert direct een gesprek tussen beiden;
3. In het contact met de pester is het doel vierledig, namelijk:
  - a. Breng de situatie in kaart en luister naar de kant van de pester;
  - b. confronteren (zie bijlage 5);
  - c. mogelijke achterliggende problematiek op tafel krijgen;
  - d. helderheid geven over het vervolgtraject bij herhaling van pesten;
4. In het contact met de gepeste wordt gekeken of hij voldoende sociaal gedrag vertoont, waardoor hij anders een gemakkelijk doelwit vormt voor pesters;
5. De afdelingscoördinator adviseert zo nodig, zowel aan de pester als de gepeste en licht het zorgteam (eventueel met izat-formulier) in;
6. Wanneer de afdelingscoördinator erbij betrokken wordt en gesprekken met de leerlingen heeft, licht de afdelingscoördinator alle betrokkene ouders in. Wanneer er sprake is van recidief gedrag, verzoekt hij hen om met hun kind te praten en stelt hen op de hoogte van het vervolgtraject;

7. De afdelingscoördinator bespreekt (na overleg met het zorgteam) de mogelijkheden tot hulp met de ouders;
8. De afdelingscoördinator zet alle informatie op 'Magister' en koppelt alle informatie terug naar de mentor en het zorgteam.

C. De vakdocenten en onderwijs ondersteunend personeel (OOP)

De vakdocenten en oop'ers hebben vooral een signalerende rol. Wanneer zij pesten waarnemen of redenen hebben om pesten te vermoeden, wordt er van hen verwacht dat zij hierop adequaat reageren en een melding bij de mentor doen om hulp en overleg in gang te zetten.

D. Het zorgteam

1. Het zorgteam ondersteunt waar nodig de mentoren, docenten en de afdelingscoördinator tijdens de verschillende fasen in het proces;
2. Het zorgteam beraadt of en welke (externe) sociaal-emotionele training passend bij desbetreffende leerling is en overlegt dit met de leerling en diens ouders/verzorgers;
3. Het zorgteam beraadt of een plaatsing in de opvangklas of elders nodig, effectief en/of wenselijk is;
4. Het zorgteam zorgt voor, samen met de mentor en/of afdelingscoördinator voor een compleet opp;
5. De zorgcoördinator onderhoudt de contacten met het SWV en eventueel andere betrokken personen en scholen.

Stappenplan pesten

Dit stappenplan bevat 5 fases waarbij we pestgedrag voorblijven en aanpakken. Na overleg met het zorgteam en directie kan het zijn dat er voor andere stappen (dan onderstaande beschreven fases) gekozen wordt, een andere volgorde toegepast wordt en/of fases overgeslagen worden. Dit met het oog op een zo passend mogelijk traject bij desbetreffende leerling en situatie.

Fase 1 Preventieve fase

De mentor bespreekt de gedragsverwachtingen uit naar de leerlingen en maakt afspraken met hen. Tijdens lessen bespreekt de mentor wat pesten is en welke rollen hierbij komen kijken. De mentor houdt de sfeer goed in de gaten en spreekt regelmatig met individuele leerlingen om te kijken hoe diens welbevinden is.

Fase 2 Signalering en aanpak

In deze fase wordt pestgedrag gesignaleerd en aangepakt zoals al eerder hierboven en in het stroomdiagram beschreven staat.

Fase 3 Buiten de les plaatsing

Wanneer na het verplichte pestproject er sprake van het pesten blijft, wordt de pester een dag buiten de les en in de opvangklas geplaatst.

Fase 4 Plaatsing in de opvangklas

Wanneer, na terugkomst van buiten de klas plaatsing, de pester nog steeds doorgaat met het pestgedrag, wordt de pester voor meerdere dagen in de opvangklas geplaatst. De mentor en afdelingscoördinator overleggen met het zorgteam en directie of langdurige plaatsing in de opvangklas wenselijk en haalbaar is. Indien er een langdurige plaatsing wordt ingezet, vult de mentor het opp aan (in samenwerking met het zorgteam) en de zorgcoördinator vraagt een ondersteuningspakket bij het Samenwerkingsverband aan.

Fase 5 Schoolverwijdering

Wanneer de leerling ondanks alle inspanningen van de betrokken partijen koppig blijft volharden in het ongewenste pestgedrag liggen er geen perspectieven meer tot verandering. De school kan en wil geen verantwoordelijkheid meer nemen voor de veiligheid van de overige leerlingen. Er rest de school niets anders, in overleg met ouders, dan het zoeken naar een andere onderwijsplek. Indien er gekozen wordt voor schoolverwijdering en/of aanvraag voor een TLV, vult de mentor het opp aan (in samenwerking met het zorgteam) en de zorgcoördinator vraagt een TLV bij het Samenwerkingsverband aan.

Bijlage I: Gedragscode Social Media

MONDIAL COLLEGE
draait om jou!

GEDRAGSCODE SOCIAL MEDIA VOOR LEERLINGEN EN MEDEWERKERS

Sociale media, zoals Twitter, Facebook en WhatsApp bieden mogelijkheden om te laten zien dat je **trots** bent op de school! Ze kunnen ook bijdragen aan een **positief beeld** van het Mondial College. Soms kunnen berichten op sociale media (vaak onbewust) de naam van de school, de betrokken leerling(en) of medewerker(s) schaden. Daarom vraagt onze school aan alle leerlingen en medewerkers om verantwoord om te gaan met sociale media.

VERANTWOORD OMGAAN MET SOCIAL MEDIA

- Op sociale media ga je op een sociale manier met elkaar om. Met respect dus.
- Op sociale media praat je wel **wet**, maar niet **over** elkaar.
- Op sociale media praat je alleen namens jezelf, niet namens of onder de naam van anderen. Medewerkers die sociale media gebruiken namens de school, hebben hiervoor toestemming gekregen.
- Je zet alleen berichten op sociale media als die anderen of de school niet schaden.
- Je schrijft je berichten **zorgvuldig** en denkt dus goed na over wat je schrijft.
- Sociale media gebruik je in lessen alleen als je docent dat inzet (omdat het versterkend en nuttig is).
- Heb je iets in vertrouwen gehoord over een ander of iets dat een ander kan schaden, dan deel je dat nooit met anderen via sociale media.
- Foto's, filmpjes en/of geluidsfragmenten waar ook anderen op staan, deel je alleen als die anderen om toestemming gevraagd zijn en die toestemming ook gegeven hebben.
- We accepteren niet dat sociale media gebruikt worden om anderen te pesten, te kwetsen, te stalken, te bedreigen, zwart te maken of op een andere manier te beschadigen.
- We vinden het normaal maatregelen te treffen tegen mensen die zich niet aan deze fatsoensnormen houden.
- Als je strafrechtelijk de fout in gaat met jouw gebruik van sociale media, kan de school hiervan aangifte doen bij de politie.

DOEN

VERTEL WIE JE BENT

Gebruik altijd je eigen identiteit. Spreek voor jezelf, wees eerlijk en duidelijk.

RESPECTEER PRIVACY

Plaats alleen info van of over jezelf én info die openbaar mag zijn. Alles op internet kan zelfs na jaren worden teruggevonden...

DENK NA OVER AFBEELDINGEN EN FILMPJES

Publiceer of deel alleen afbeeldingen, filmpjes en geluidsopnamen als de mensen die erop staan dat goed vinden.

TOON RESPECT

Gedraag je online zoals je dat binnen en buiten de school ook hoort te doen.

LET OP IN DE LES

Gebruik sociale media in de les alleen als je docent dat inzet als versterking/hulpmiddel.

NIET DOEN

Anoniem reageren op artikelen, tweets enz. Ongevraagd de naam van de school of andere personen gebruiken.

Gegevens gebruiken van medeleerlingen, medewerkers van de school, andere mensen of zelf verzonden mensen.

Afbeeldingen, filmpjes, geluidsopnamen, tweets enz. publiceren waarmee je jezelf en anderen in de problemen kunt brengen.

Berichten plaatsen die kwetsend, aanstootgevend, discriminerend, haatdragend of op een andere manier schadelijk zijn voor personen, een groep of de school.

Gebruik van sociale media tijdens de les zonder overleg hierover met je docent.

Bijlage II: Stappenplan cyberpesten

Vijf fases

1. Fase 1 Berichten bewaren
Probeer de berichten waarin het pestgedrag voorkomt te bewaren. Vertel leerlingen hoe ze dat kunnen doen (afdrukken, selecteren en kopiëren, WhatsApp-gesprekken enz. opslaan).
2. Fase 2 Blokkeren van de afzender
Leg de leerling zo nodig uit hoe hij/zij de pestmail kan blokkeren.
3. Fase 3 Opsporen van de dader
Soms is de dader te achterhalen door uit te zoeken van welke computer op school het bericht is verzonden. Neem contact op met de ICT-coördinator of de systeembeheerder. Het is mogelijk om van het IP adres van de e-mail af te leiden van welke computer het bericht is verzonden. Ook is er van alles mogelijk via de helpdesk.
4. Fase 4 Contact met ouders
Geef de ouders van een gepeste leerling voorlichting over welke maatregelen zij thuis kunnen nemen. Zie ook bijlage x 'Adviezen voor ouders/verzorgers'.

Verwijs de ouders zo nodig door. Er zijn twee telefoonnummers die ouders kunnen bellen met vragen, namelijk: 0800-5010 (de onderwijstelefoon) / 900-11131113 (de vertrouwensinspectie)

In het geval dat een leerling stelselmatig wordt belaagd is er sprake van stalking. Ouders dienen dan geadviseerd te worden aangifte te doen. Ook wanneer het slachtoffer lichamelijk letsel of materiële schade is toegebracht, kan de politie worden ingeschakeld. Wanneer er foto's rondgestuurd wordt met het doel om te pesten kan ook de politie ingeschakeld worden. Zo nodig kan verwezen worden naar Bureau Slachtofferhulp (www.slachtofferhulp.nl, tel: 0900-0101).

5. Fase 5 Zorg / leerlingbegeleiding
Verwijs de pester en/of de gepeste door naar zorg/leerlingbegeleiding wanneer verdere begeleiding nodig is.

Bijlage III: Tips voor leerlingen

Wat kun je doen om digitaal pesten en misbruik te voorkomen?

- Bedenk dat niet alles waar is, wat je op het internet tegenkomt.
- Gebruik een apart hotmail-adres om jezelf te registreren op websites. Kies een e-mailadres dat niet je eigen voor- en achternaam volledig weergeeft.
- Gebruik altijd een bijnaam als chat.
- Zorg dat je wachtwoorden geheim blijven en niet makkelijk te raden zijn. Als anderen wel binnen zijn gekomen, neem dan contact op met de beheerder van de site.
- Als je een vervelend gevoel hebt over iets wat je hebt gezien of meegemaakt, vertrouw dan op je gevoel en vertel het aan iemand die je vertrouwt.
- Blijf zelf respectvol naar anderen, scheld niet terug.
- Ga weg uit de chatroom als er iets vervelends gebeurt.
- Verwijder onbekende mensen uit je MSN contactlijst.
- Bel of mail niet zomaar met personen die je alleen van internet kent, spreek niet met ze af zonder dat je ouders dit weten.
- Verstuur zelf geen flauwe grappen, dreigmail of haatmail
- Geef geen persoonlijke informatie aan mensen die je alleen van chatten kent. Let vooral op bij foto's van jezelf. Als je een foto op internet zet, kan deze gemakkelijk gekopieerd en op een andere website geplaatst worden. Zo kan hij jarenlang terug te vinden zijn. Foto's kunnen ook bewerkt worden.
- Wees zeer voorzichtig met het gebruik van je webcam. Jouw beelden kunnen worden opgeslagen en gebruikt worden om ze aan andere personen te laten zien of voor doeleinden gebruikt worden die jij niet wilt.

Wat kun je tegen cyberpesten en misbruik doen?

- Niet persoonlijk opvatten als het van mensen komt die je niet kent. De anonimiteit van internet maakt dat mensen makkelijker gaan schelden.
- Reageer niet op pestmails of andere digitale pesterijen. Verwijder de e-mail zo mogelijk zonder hem te openen. Als je niet reageert, gaan pesters vaak op zoek naar iemand anders om te pesten.
- Blokkeer de afzender. Als het gaat om smsjes op de mobiele telefoon, dan heb je soms de mogelijkheid om nummers te blokkeren.
- Bewaar de bewijzen. Maak een print of sla ze op. Van het IP adres van de e-mail kan soms worden afgeleid, van welke computer de e-mail verzonden is. Een provider heeft vaak een helpdesk die klachten over nare mail aan kan nemen. Men heeft daar ook de technische mogelijkheden om na te gaan wie de mail heeft verstuurd. Bel de helpdesk op.
- Ga naar je mentor of coördinator / afdelingsleider toe op school. Deze zal je verder helpen om het pestgedrag te stoppen.
- Bij stalken kun je aangifte doen bij de politie. Het is strafbaar. Voor meer informatie over aangifte doen: www.pestenislaf.nl

Bijlage IV: Links voor bruikbare adressen bij cyberpesten

Algemene zoekpagina's

www.pesten.startkabel.nl

www.pesten.startpagina.nl

Pesten (algemeen)

www.pestweb.nl

Website van het APS met informatie, advies en tips over pesten voor kinderen, jongeren, ouders en leerkrachten.

www.pesten.net

Voor en door slachtoffer (Opgericht door Bob van der Meer)

Cyberpesten / veilig internetgebruik / veilige school

www.stopdigitaalpesten.nl

Campagne van SIRE (Stichting Ideële Reclame)

www.digibewust.nl

Een informatieve site van het Ministerie van Economische zaken, over het veilig gebruik van internet.

www.ppsi.nl

PPSI is het expertisecentrum van het APS op het gebied van het voorkomen en bestrijden van seksuele intimidatie en seksueel misbruik in het onderwijs. Je kunt er ook terecht voor informatie over pesten, agressie, geweld, discriminatie en racisme.

www.schoolveiligheid.nl

Centrum School en Veiligheid van het APS verzamelt en verspreidt informatie en deskundigheid op het gebied van schoolveiligheid.

www.veilig.kennisnet.nl

Handreikingen en links voor ouders, leraren, kinderen, scholieren, schoolmanagers en ICT-coördinatoren.

Films met als thema pesten

Bluebird (2004)

Mean creek (2005)

Mean girls (2006)

Bijlage V – Voorbeeld van een anti-pest-contract

Contract “veilig in school”

Ik vind dat iedereen zich veilig moet voelen in school.

Daarom houd ik mij aan de volgende afspraken:

- Ik accepteer de ander zoals hij is en ik discrimineer niet
- Ik scheld niet en doe niet mee aan uitlachen en roddelen
- Ik blijf van de spullen van een ander af
- Als er ruzie is speel ik niet voor eigen rechter
- Ik bedreig niemand, ook niet met woorden
- Ik neem geen wapens of drugs mee naar school
- Ik gebruik geen geweld
- Als iemand mij hindert vraag ik hem of haar duidelijk daarmee te stoppen
- Als dat niet helpt, vraag ik een docent om hulp.
- Wanneer ik zie dat een ander gepest wordt dan zeg ik hier iets van tegen de pester en mijn mentor.

Bijlage VI – Diverse rollen bij pesten

Bij pesten kun je te maken hebben met diverse rollen. Zo is er sprake van een dader (pester), een slachtoffer (gepeste), maar kan er ook sprake zijn van een meeloper, aanmoediger, buitenstaander en/of een verdediger.

Dader:

- Hoge sociale status, populair; niet perse geliefd
- Vindt status belangrijker dan affectie
- Pest kinderen uit groep die er niet toe doet (outgroep)
- Heeft goed door hoe anderen denken en voelen
- Ziet het verschil tussen goed en kwaad
- Morele ontkoppeling, vindt pestgedrag gerechtvaardigd
- Heeft andere gevoelens over pesten: trots op aandacht, minder schuldgevoel
- Interpreteert andermans gedrag sneller als vijandig
- De pester zelf ziet zijn machtsspel bedreigd en dat zal hij/zij ten alle tijden proberen te voorkomen.
- De pester is vaak een verbaal sterk kind met weinig tot geen zelfbeheersing.
- Heeft ervaren dat pesten loont.
- Toch is het zo dat bij een duidelijke aanpak de pesters soms net zo opgelucht zijn als de slachtoffers. Er wordt namelijk ook aandacht besteed aan hun onmacht om normaal met andere kinderen een relatie op te bouwen.

Slachtoffer:

- Net iets anders dan de rest
- Minder assertief, teruggetrokken, schuw, angstig, passief
- Soms juist agressief, driftig, impulsief reagerend
- Hebben veel steun aan verdediger (zelfs achteraf)
- Durft vaak niet er over te praten.
- Schaamt zich vaak,
- Meestal geen sprake van een vrolijk en vooral onbezorgd kind dat in staat is zijn eigen boontjes te doppen.
- Lijkt wat passief
- Heeft leren uitdagen (gepest worden is in elk geval wel aandacht en is een aangeleerde reactie op het verstoten).

Meeloper:

- Doet mee met de dader, wisselt van rol
- Zit in dezelfde populaire groep als dader
- In sommige groepen zijn populaire kinderen juist hulpvaardig

Aanmoediger:

- Kleine maar belangrijke rol
- Door als publiek te fungeren wordt dader aangemoedigd
- Aanmoedigers helpen dat het pesten voortduurt

Buitenstaander:

- De zwijgende groep (wie zwijgt stemt toe)
- Door niets te doen wordt pesten geaccepteerd
- Durven soms geen hulp te vragen

Ook zijn er altijd kinderen die helemaal niet in de gaten hebben dat er in hun omgeving gepest wordt. Ze zien wel het een en ander gebeuren, maar hebben het niet gezien als pestgedrag.

Verdediger:

- Voelt goed wat in de ander omgaat
- Zelfvertrouwen
- Vindt affectie belangrijker dan status (gericht op goede relaties)
- Reageert eerst assertief, dan eventueel agressief
- Kan/durft niet altijd in te grijpen

Bijlage VII – Leidraad voor een gesprek met de gepeste leerling

Feiten

- Klopt het dat je gepest wordt? (h)erkenning van het probleem
- Door wie wordt je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer?)
- Waar word je gepest? (doorvragen: zijn er nog meer plekken?)
- Hoe vaak wordt je gepest?
- Hoe lang speelt het pesten al?
- Weten je ouders of andere personen dat je gepest wordt?
- Wat heb je zelf tot nu toe aan het pesten proberen te doen?
- Zijn er jongeren die jou wel eens proberen te helpen?
- Wat wil je dat er nu gebeurd; wat wil je bereiken?

Aanpak

Bespreek samen met de leerling wat hij/zij kan doen tegen het pesten en bekijk waar de leerling aan wil werken om de situatie te verbeteren. Let daarbij op de volgende aspecten:

- Hoe communiceert de leerling met anderen?
- Welke lichaamstaal speelt een rol?
- Hoe gaat de leerling om met zijn gevoelens en hoe maakt hij deze kenbaar aan anderen?
- Heeft de leerling genoeg vaardigheden om weerbaarder gedrag te tonen naar de pester?

Gepeste jongeren lopen vaak rond met het gevoel dat er iets mis is met ze. Daardoor hebben ze moeite om voor zichzelf op te komen. Ergens is er iets in zichzelf dat de pester gelijk geeft. Besteed hier aandacht aan want **niemand kan een ander klein maken zonder diens toestemming.**

Bijlage VIII – Leidraad voor een gesprek met een leerling die pest

Het doel van dit gesprek is drieledig:

- De leerling confronteren met zijn gedrag en de pijnlijke gevolgen hiervan
- Achterliggende oorzaken boven tafel proberen te krijgen
- Het schetsen van de stappen die volgen wanneer het pestgedrag niet stopt

Confronteren

Confronteren en kritiek geven is niet hetzelfde. Confronteren is:

- probleemgericht en richt zich op gedrag wat waar te nemen is. Zodra we interpretaties gaan geven aan gedrag, wordt het persoonsgericht, bijvoorbeeld: je hebt cola in de tas van Piet laten lopen. Dat doe je zeker omdat je graag de lolligste bent! Zodra we gaan interpreteren reageren we een gevoel van frustratie op die ander af en zijn we gestopt met confronteren en begonnen met kritiseren.
- relatiegericht. Je bent heel duidelijk op de inhoud, in wat je wilt en niet wilt maar met behoud van de relatie, bijvoorbeeld. Ik vind dat je heel erg gemeen doet tegen haar en ik wil dat je daarmee ophoudt. Zeg nooit: Je bent heel gemeen. Je wilt duidelijk verder met de jongere. Kritiek op de persoon voelt als een beschuldiging/afwijzing. Eigenlijk zeg je daarmee dat de pester een waardeloos mens is.
- specifiek blijven. Je benoemt de situatie waar het over gaat en vermijdt woorden als altijd, vaak en meestal. Kritiek wordt vaak algemeen.
- veranderingsgericht. Je stelt zaken vast en gaat vervolgens inventariseren hoe het anders kan.

Achterliggende oorzaken

Nadat het probleem benoemt is, richt jij je op het waarom? Hoe komt het dat je dit gedrag nodig hebt? Wat levert het jou op? Wat reageer je af op die ander? Etc.

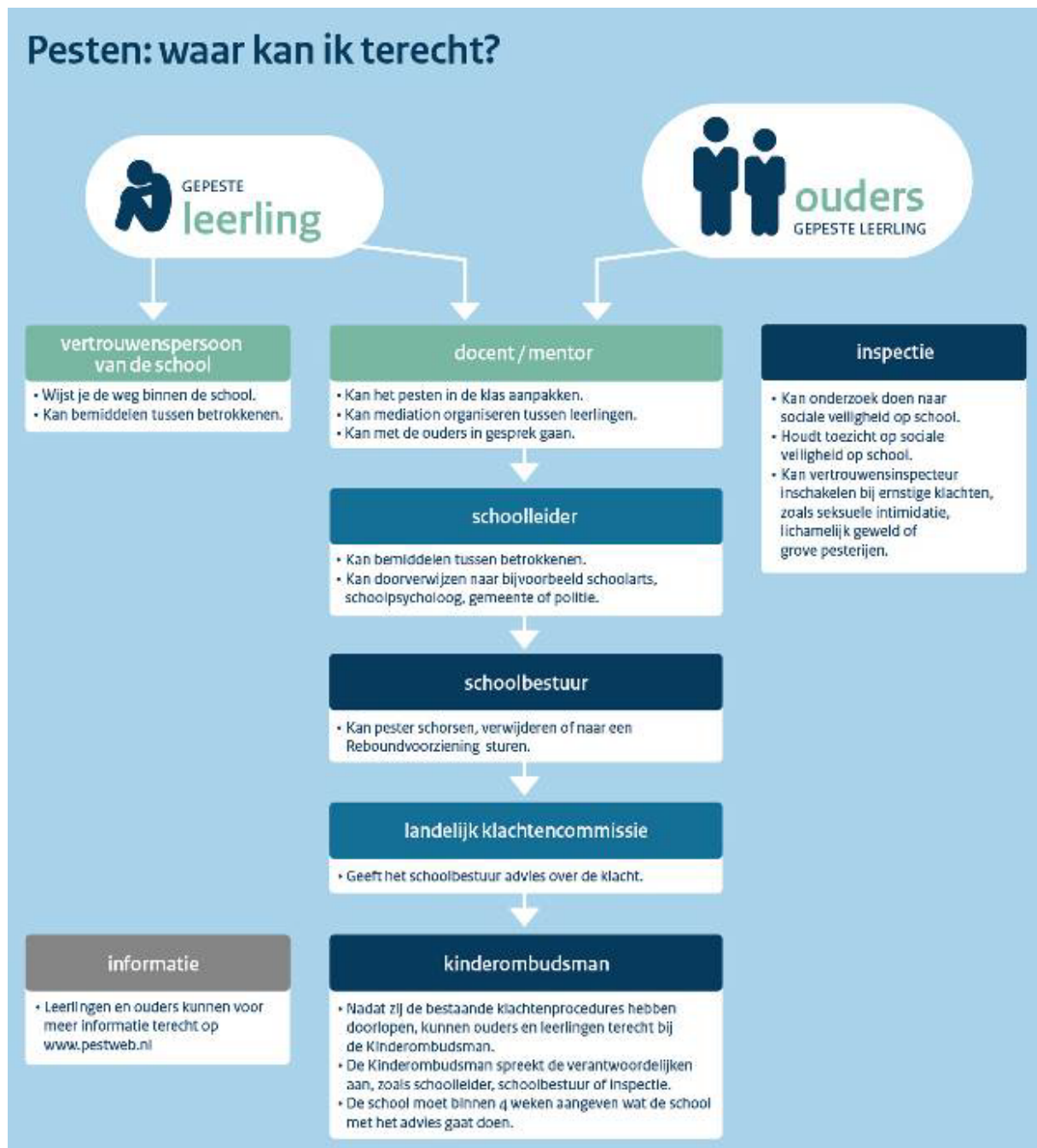
Maak duidelijk dat er een tekort aan empathisch vermogen zichtbaar wordt in dit gedrag. Wat ga je daaraan doen? Biedt zo nodig hulp aan van de counselor (op vrijwillige basis).

Het pestgedrag moet stoppen

Wees duidelijk over de stappen die volgen, wanneer het pestgedrag niet stopt (zie richtlijnen pesten).

Bijlage IX – Pesten, waar kan ik terecht?

Bijlage X – Adviezen voor ouders/verzorgers

Adviezen aan ouders/verzorgers van meelopers en zwijgende middengroep.

- Neem het probleem serieus: het kan ook uw kind overkomen.
- Neem de ouders/verzorgers van het gepeste kind serieus.
- Maak het tot een gemeenschappelijk probleem.
- Weet wat uw kind op de computer doet.
- Praat met uw kind over school, over de relaties in de klas, over wat leerkrachten doen, hoe zij straffen. Vraag hen ook af en toe of er in de klas wordt gepest.
- Geef af en toe informatie over pesten; wie doen het, wat doen zij en waarom?
- Corrigeer uw kind als het voortdurend anderen buitensluit.
- Geef zelf het goede voorbeeld.
- Leer uw kind voor anderen op te komen.

Adviezen aan ouders/verzorgers van kinderen die pesten.

- Neem het probleem serieus.
- Raak niet in paniek. Elk kind loopt kans pester te worden.
- Probeer achter de mogelijke oorzaak van het pesten te komen. Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet. Besteed aandacht aan uw kind.
- Stimuleer uw kind tot het beoefenen van een sport, zodat het kind genoodzaakt wordt om te gaan met anderen en leert samen te werken.
- Als uw kind al lange tijd pest, vraagt dat om een uitgebreide aanpak. Neem contact op met de leerkracht, ga bij de school kijken, lees boeken en bekijk samen met uw kind programma's over pesten.
- Laat uw kind deelnemen aan een sociale vaardigheidstraining. De groepsleerkracht of de intern begeleider kan u helpen met het maken van een afspraak met de schoolmaatschappelijk werkster om een dergelijke training in gang te kunnen zetten.

Adviezen aan ouders/verzorgers van gepeste kinderen.

- Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, kunt u de ouders/verzorgers van de pester opbellen en voorzichtig vragen er met hun kind over te praten. Gebruik daarbij als argument dat elk kind op straat veilig moet kunnen zijn. Niemand zal dat ontkennen.
- Pesten op school kunt u het beste direct met de leerkracht bespreken. Ook kunt u bij de vertrouwenspersonen van de school terecht.
- Als uw kind al lange tijd is gepest, vraagt dat om een uitgebreide aanpak. Neem contact op met de leerkracht, ga bij de school kijken, lees boeken en bekijk samen met uw kind programma's over pesten.
- Als u van uw kind er met niemand over mag praten, steun dan uw kind, geef het achtergrondinformatie en maak uw kind duidelijk dat de school het voorzichtig zal aanpakken.
- Beloon uw kind en help het zijn zelfrespect terug te krijgen.
- Stimuleer uw kind tot het doen van die dingen waarin het goed is en kan uitblinken.

- Wordt uw kind op de sportclub gepest door leeftijd of klasgenoten, vraag dan de leiding aan het pesten aandacht te besteden en met de kinderen te bespreken dat ieder kind op de club veilig moet zijn.
- Houd de communicatie open, blijf dus in gesprek met uw kind. Doe dat niet op een negatieve manier, maar geef adviezen om aan het pesten een einde te maken. Een negatieve manier van vragen is bijvoorbeeld; wat is er vandaag weer voor ergs gebeurd?
- Steun uw kind in het idee dat er een einde aan komt.
- Laat uw kind opschrijven of tekenen wat het heeft meegemaakt. Dit kan best emotionele reacties bij uw kind oproepen. Op zich is dat niet erg, als het maar hierbij geholpen wordt de emoties te uiten en te verwerken.
- Laat uw kind deelnemen aan een sociale vaardigheidstraining. De groepsleerkracht of de intern begeleider kan u helpen met het maken van een afspraak met de schoolmaatschappelijk werkster om een dergelijke training in gang te kunnen zetten.

Bijlage XI – Bronnen voor docenten, leerlingen en ouders/verzorgers

Telefoonnummers en internetsites.

- Leerlingen en leerkrachten kunnen terecht op nummer: 0800 - 28282800 of op de site www.pestweb.nl en www.pesten.nl
- Voor leerlingen is er de kindertelefoon, voor hulp, advies of gewoon een luisterend oor. De kindertelefoon is gratis en het nummer wordt niet op de factuur aangegeven, zodat de leerlingen echt anoniem kunnen bellen: 0800 - 0432.
- Ouders/verzorgers kunnen terecht op nummer: 0800 - 5010 en op de site www.50tien.nl
- De Opvoedtelefoon voor een luisterend oor voor ouders/verzorgers, maandag tot en met vrijdag van 9.00 uur tot 17.00 uur: 0900 - 8212205.

Andere websites die door leerkrachten en ouders geraadpleegd kunnen worden zijn:

- www.nji.nl
- www.jeugdinformatie.nl
- www.tegenpesten.nl
- www.stichtingstophetpesten.com
- www.ppsi.nl (geeft informatie over contactpersonen en vertrouwenspersonen in het onderwijs)
- www.ouder&coo ('Tien tips tegen pesten'), ('Help! Hoe leer ik mijn kind omgaan met pesten')
- www.schoolenveiligheid.nl
- www.kanjertraining.nl
- www.weerbaar.info

Of zoek hulp bij school, de huisarts, psycholoog, maatschappelijk werkende en/of bij Centrum voor Jeugd en Gezin.

Mogelijke interventies:

- Schoolbrede programma's (preventief en curatief):
- KiVa-programma: positieve effecten gevonden op pestgedrag
- PRIMA-methode: zeer positieve effecten gevonden op pestgedrag

Programma's voor in de klas (preventief en curatief):

- Kanjertraining: gunstige effecten positieve sociale interactie tussen leerlingen
- Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD): gunstige effecten op emotionele- en gedragsuitkomstmaten.
- Taakspel: gunstige effecten op verminderen van gedragsproblemen en vergroten van de positieve sociale interactie in de klas
- Modules uit De Vreedzame School

Voor gepeste kinderen en pesters:

- Kanjertraining
- Plezier op school

Voor pesters en agressieve kinderen:

- Alles Kidzzz
- Minder boos en opstandig

Voor Sociaal zwakke, angstige, depressieve kinderen:

- Triple P
- Kanjertraining

Voor ouders van pesters/agressieve kinderen:

- Triple P
- Minder boos en opstandig
- PMTO (Parent Management Training Oregon)